

52. Kuruluş Yıldönümünde “Pandemi Sonrası Mühendisler” Söyleşisi...

“FIRTINADAKİ ARI” MÜHENDİSİN GELECEĞİ

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) İzmir Şubesi'nin 52. kuruluş yıldönümü olan 8 Haziran 2020 tarihinde çevrimiçi söyleşi ve dinleti etkinliği düzenlendi. “Pandemi Sonrası Mühendisler: Topluma ve Geleceğe Dair” başlığı altında düzenlenen söyleşiye Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir konuşmacı olarak katılım sağlarken, dinletiyeye ise Aslı Kurt Aydın ve Ali Fuat Aydın türkülerle renk kattı.

Etkinliğin açılışı EMO İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı H. Avni Gündüz tarafından gerçekleştirilirken, EMO 46. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı Gazi İpek katılım sağladı. Konuşmasına EMO'nun kuruluşu öyküsünü anlatarak başlayan Gündüz, İzmir'de hangi koşullarda şube açıldığına ilişkin bilgi verdi. Şube çalışmalarının uzun yıllar Alsancak'ta ardından Çankaya'da yürütüldüğünü hatırlatan Gündüz, meslek içi eğitim talebinin artması nedeniyle Bornova'daki halen kullanılan hizmet ve eğitim merkezine geçildiğini belirterek, “İzmir Şube kuruluşundan bugüne kadar çizgisinden hemen hemen hiç sapmadı; mesleki dayanışma, mesleğin geliştirilmesiyle ilgili duruşunu ve bütün bunların da kamucu bir bakış açısıyla sürdürülebileceği görüşünü değiştirmedii” dedi. Konuşmasını mühendislik hizmetlerinin ülke çıkarlarına uygun yürütülmesi için mesleki denetimin önemine dikkat çekerek sürdüren Gündüz, şöyle devam etti:

“Belediyelerin denetimlerin yapılıp yapılmaması yönündeki tutumlarına, daha sonra hükümetler bazında özellikle elektrik dağıtım bölgelerinin özelleşmesinin odaların mesleki denetimine karşı saldırıların devam ettiği görülüyor. Neden? Çünkü odalar yanlışları söylüyor, olması gerekenleri söylüyor, bire karşı beş misli maliyetle yapılanlara karşı çıkıyor. Enerjinin planlanmasından yana tavır alıyor. Tabii, bu bir-

takım odakları, özellikle finans-kapital diyebileceğimiz hükümetler üzerinde etkisi olabilen kesimleri rahatsız ediyor.”

TMMOB Kanunu'nda değişiklik yapılmasının bir kez daha gündeme getirildiğine işaret eden Gündüz, “Her şeye rağmen, 52 seneyi doldurduk ve örgütümüzü bugünlere taşıdık. Pandemi dönemi öncesi son 1 yıl içinde çok sayıda genç arkadaşımızın yeni binamızdaki etkinliklere katılmasından dolayı gelecekte umutluyuz ve umudumuzu hiçbir zaman yitirmeyeceğiz” diye konuştu.

Gündüz'ün ardından konuşan Gazi İpek ise Şubenin 52, TMMOB'un ise 66 yaşında olduğuna dikkat çekerek, “Dile kolay 52 yıl. Aslında ülkenin tarihine baktığımızda, böylesine kurumsal kimliğini koruyan kurum az kaldı. Cumhuriyetin birçok kurumunun da bugün değiştiğini düşünürsek, aslında çok önemli bir tarihi temsil ediyor TMMOB ve odalarımız ve şubelerimiz” ifadeleriyle konuşmasına başladı.

Yüksel Levendoğlu, Nihat Özgül ve Mesut Ulutaş'ı anarak devam eden İpek, Ergun Elgin'e ise şükranlarını ifade ederek, 68 kuşağının yürüttüğü mücadeleye dikkat çekti. EMO İzmir Şubesi'nin kurumsal kimliğini koruma çabasını taktirle karşıladıklarını ifade eden İpek, denetim ve kurumsallaşma kavramlarının sevilmediği ülkemizde EMO İzmir Şubesi'nin diğer kurumlara örnek oluşturduğunu belirtti.

TMMOB'nin 1950'lerde sanayi kalınmasının bir parçası olarak kurulduğuna vurgu yapan İpek, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Bu kurumlar artık uluslararası sermayenin önünde bir engel olarak görülüyor ve tasfiye edilmek isteniyor. Ana mesele TMMOB'nin; özelleştirmelere, planlama hatalarına, küresel sermayenin Türkiye'yi talan etmesine karşı çıkan bir çizgide olmasıdır. Bu kavga belki de demokrasi tarihimizin en önemli kavgasıdır. O yüzden önmüzdeki günler çok kritik günler, hep beraber bu kavgayı vereceğiz.”

İpek, konuşmasını yasa değişikliği olması durumunda da mühendis, mimar ve şehir plancılarının mücadeleyi sürdüreceğine vurgu yaparak tamamladı.

“Fırtınadaki Arı: Mühendisin Hayatı”

Açılış konuşmalarının ardından Prof. Dr. Gamze Yücesan Özdemir, sunumuna TMMOB ve bağlı Odalarının önemine vurgu yaparak başladı. “Pandemi Sonrası Mühendisler: Topluma ve Geleceğe Dair” başlıklı bir sunum hazırladığını ifade eden Özdemir, sunumunu konuşmasının mühendislerin dünü, bugünü ve yarını olmak üzere 3 ana başlık altında gerçekleştireceğini belirtti. Sunumuna TMMOB bünyesinde 2017 yılında gerçekleştirdiği ve “Fırtınadaki Arı: Mühendisin Hayatı” adı altına yayımlanan araştırmasının sonuçlarına ilişkin bilgi vererek başlayan Yücesan, şöyle devam etti:

“Araştırmaya TMMOB üyesi odaların üyeleri katıldılar; EMO, İMO, Makina Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası, hepsi üyeleriyle araştırmaya katıldılar. Yaklaşık 1000 mühendise anket uyguladık ve aynı zamanda bölgelere giderek derinlemesine görüşmeler yaptık. Yani Ergene Havzası’nda, Gaziantep’te, Konya Havzası’nda yaklaşık 30 mühendisle yüz yüze görüşmeler yaptık.”

Araştırmanın temel sonuçlarını “birinci eğilim olarak cinsiyete baktığımızda, 1975’ten bu yana erkek mesleği olmaya devam ettiğini görüyoruz mühendisliğin; 10 mühendis-

ten 8’i erkek. İstihdama baktığımızda, 1975’te mühendislerin yüzde 60’ı kamudayken, 2006 yılında bu oran yüzde 26’ya düşüyor. Fakat 2017 verimiz yok; çünkü biz 2017’de yalnızca sanayide çalışan, özel sektörde çalışan mühendisleri aldık. Ama kamudaki gerileme ortada” şeklinde özetleyen Yücesan, 1975’te üniversitede edinilen bilginin yüzde 68’inin iş yaşamında kullanıldığını ifade edildiğini, 2017’de ise bu oranın yüzde 27’lere gerilediğine dikkat çekti.

İşsizlik nedenlerine ilişkin yanıtlardan bölüm ve kontenjan sayısındaki artışın ön plana çıktığını belirten Yücesan, sendikalaşmaya ilişkin tespitleri ise şöyle paylaştı:

“Sendikalaşma oranına baktığımızda, 1975 yılında 10 mühendisten 2’si sendikalyken, şu anda hiç kimse sendikalı değil, araştırmaya katılan hiçbir mühendis sendikalı değil. Burada şu vurgu önemli: 1975 yılında kamuda çalışan mühendislerin sendikaya üye olması yasak; dolayısıyla çok sınırlı alanda, özel sektörde çalışan mühendisler sendikalı. Böyle baktığımızda ise, o dönem için, hemen hemen özeldede çalışan bütün mühendislerin sendikalı olduğunu söyleyebiliriz.”

“Mühendis Aile Desteğine Muhtaç”

Kurumsal işyerlerinin daha çok olduğu Ergene Havzası’na ilişkin tespitleri, “Görece yüksek ücretler ve vasıflı işler var. Fakat burada bir yeni orta sınıf dediğimiz, tüketim normları yükselmiş, risk alan, girişimci falan bir mühendis yok; mühendis borçlu, mühendis görece yüksek ücret almamasına rağmen yine ailesiyle ilişkileriyle ayakta duruyor” ifadeleriyle aktaran Yücesan, Gaziantep bölgesinde ise aile ilişkilerinden kopamamış mühendislere daha sık rastlanıldığını kaydederek, şöyle devam etti:

“Gaziantep’te mühendisler, aileleriyle birlikte, eski geleneksel kodlar

içinde bir hayat sürüyorlar; ne işyerinden arkadaşlarıyla, ne başka meslektaşlarıyla çok fazla görüşüyorlar. Kurumsallaşmamış, enformel ilişki ağlarıyla iş buluyorlar; babalarının işyerinde ya da tanıdıklarının. Yine bir orta sınıftan konuşamıyoruz, çok düşük ücretler var ve bu mühendisler kendilerini orada ustabaşından çok farklı görmüyorlar.”

Konya bölgesinde ise daha kanaatkâr bir yapı gözlemledikleri aktaran Yücesan, “Burada çalışma yaşamındaki koşulları daha çok siyaset ve ideoloji belirliyor. Düşük ücretler var ama Konya’da da ciddi bir kanaatkârlık var sisteme yönelik. ‘Hocam, işte Konya böyle; çok şükür bizim de bir işimiz var’ söylemleriyle daha sık karşılaşıyor.”

Araştırmanın dört farklı yaklaşıma sahip mühendis grubu olduğunu ortaya çıkardığını ifade eden Özdemir, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Eğer kendini geliştirmiş bir mühendis, ama olumsuz nesnel koşullarda, yani bulunduğu ortam, çalışma koşulları kötüyse, mesleğini icra edemiyorsa, kendinde çok ciddi bir değersizleşme görüyor. Yani ‘Ben bunu hak etmiyorum’ gibi. Hem kendini geliştirmiş, hem de teknoloji/işyeri ona bir imkân sağlıyorsa bir muhalif kimliği edindiğini görüyoruz. Yani ‘Her şey daha iyi olmalı, ülke kalkınmalı, ülkede demokrasi olmalı’ gibi. Eğer hem koşullar kötü, küçük-orta ölçekli sanayi, hem teknoloji geri, mühendis de kendini zaten fazla geliştirmiyorsa bir kanaatkâr mühendisten konuşabiliriz. Eğer koşullar iyi, ama mühendis kendisini yalnızca meslekten görüyorsa, ben buna profesyonelleşme dedim. Yani kendisini bir profesyonel meslek sahibi olarak görüyor; toplumla, toplumun gidişatıyla ilgilenmiyor, ‘Ben işimi yapıyorum’ gibi böyle biraz kayıtsız davranan bir mühendis.”

Pandemi Sonrası için 3 Olasılık

Pandemi döneminde uzaktan çalışmanın ön plana çıkmasına rağmen, yaşamsal önemi olmayan sektörlerde de mühendislerin çalışmaya devam ettiğini hatırlatan Yücesan, bu dönemde kapanan işyerleri nedeniyle işsiz mühendis sayısının arttığını ifade etti. Mühendislerin toplumdaki konumu için 3 farklı senaryo kapsamında olasılıklar bulunduğu ifade etti. Otomasyon teknolojileriyle “teknolojik işsizliğin” oluşabileceğini dile getirerek, mühendislerin işçileşmesi veya yönetici konumuna sivrulmasının beklenebileceğini kaydetti.

Toplumsal ilişkiler kapsamında olası geleceğin, otoriter yönetim anlayışının arttığı neofaşizm kavramı etrafından şekillendiğini belirterek, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Birinci senaryomuz neofaşizm. Pandemi sonrası dünyayı, birçok ülkeyi, bir neofaşizm mi bekliyor tartışması var. Şu kavramlar çok konuşuluyor: Otoriterleşme, sağ popülizm, istisna hali. Otoriterleşme ve sağ popülizm yerine neden neofaşizmi tercih ediyorum? Ben neofaşizm derken, bu işin kapitalizmin bir vechesi olduğunu; dolayısıyla, nasıl ki liberal demokrasi de kapitalizmin bir vechesiyse, faşizmi de böyle bir vecheye olduğunu vurgulamak isterim. Bu neofaşizmde küreselleşmenin sorgulandığını görüyoruz. Çok taraflı anlaşmalardan çıkma, küresel düzenlemelerden ayrılma, bir anlamda ulusal ekonomiyi canlandırma programı olarak görüyoruz ya da duyuyoruz neofaşizmi. Yani uluslararası ticaret ve üretim açısından çekilip kendi içine dönme. Kuşkusuz, işçi sınıfı için çok ağır çalışma koşulları, göçmenler üzerinde çok ağır çalışma koşulları görüyoruz ve sürekli pompalanan bir savaş iklimini de göreceğimizi biliyoruz.

Neofaşizm mühendisler için ne

anlama gelir? Eğer bu senaryoya doğru dünya evrilirse, Türkiye’deki mühendislerin yeni uluslararası işbölümü içinde yeri ne olur? Teknolojiyi üretir mi artık biraz daha, bir sanayileşme hamlesi, kendi çapında bir yerli-milli sanayi gelişebilir mi? TMMOB’ye yönelik saldırı daha da artıp, örgütlülük tümüyle kalkar mı? Tüm bu sorular bu senaryonun içinde konuşmamız gereken sorular. Neofaşizme doğru bir açılımda üretimin dünyadaki örgütlenmesi, teknoloji düzeyi ve mühendislerin örgütlenmesi başka bir hal alacak.”

İkinci senaryonun ise “onarılmış neoliberalizm” diye tariflenebileceği ifade eden Yücesan, “istenilen” demokratik toplumu yaratamadığı öngörüsü etrafından yürütülen tartışmaların, sosyal koruma programlarıyla neoliberalizme devam edilmesini içerdiğini kaydetti. Bu yaklaşıma “Çokuluslu teknelci şirketler çok fazla kâr ediyorlar, rekabeti canlandırmak gerekiyor. Yani tekrar liberal ekonomiye dönmek gerekiyor. Halkın çok kötü etkilendiği açık, bunlara da bazı sosyal koruma programları uygulayabiliriz ama liberalizmle bir sorunumuz. Aslında liberalizmin kötü bir uygulamasıyla karşı karşıyayız. Bunu onarıp hayata devam etmemiz gerekiyor” söylemlerinin eşlik ettiğini ifade ederek, bu senaryonun mühendislere yansımaları ise şöyle özetledi:

“Mühendisler için değişen bir şey olur mu? Ben yine güvencesiz ve esnek çalışmanın, düşük ücretlerin devam edeceğini, işçileşmenin, yani proleterleşmenin artacağını ve mühendisin eski konumunu, hem ücret olarak, hem toplumdaki konumunu kaybedeceğini düşünüyorum.”

Dünya genelinde toplumsal düzene ilişkin “sol taleplerin” arttığı bir döneme girildiğine değinen Yücesan,

üçüncü senaryoda ise bu talepler doğrultusunda bir gelecek şekillendirilebileceğine vurgu yaptı. IMF ve Dünya Bankası’nın bile “solda” değerlendirilebilecek “Gerçekten de kötüye gitti, bu kadar da olmaz” şeklinde özetlenebilecek açıklamaları olduğunu hatırlatan Yücesan, piyasaya karşıtlığını açık vurgulayan sol talepler olduğunu da ifade etti. “İnsana yaraşır iş ve ücret; neoliberal ve küreselleşme içinde sağlanabilir mi?” sorusuna odaklanan yaklaşım farklılıklarına değinerek konuşmasını sürdüren Yücesan, bu olası geleceğin mühendislere yansımaları ise şöyle değerlendirdi:

“Bu sol talepler yükseldiği zaman mühendisler için daha iyi ücretlerden konuşuyor olabilecek miyiz? Daha iyi istihdam koşulları, istihdam alanları, kamunun daha aktif rol oynadığı, yer açtığı, sosyal haklarının güçlendiği bir ortam olacak mı? Dünya nasıl bir uluslararası yapılanmaya gidecek? Biz teknoloji üretecek miyiz, sanayileşecek miyiz; yoksa geri bir teknolojiyle, kalkınma hedefini taşımayan bir şekilde mi duracağız? Başka bir yol yok mu yani, illaki biz bu kapitalizme mutlaka bir makyaj mı yapacağız?”

Salgının döneminin kendi sanayisi olan, gıda üretebilen, aşı geliştirebilen bir ekonominin önemli olduğunu ortaya koyduğunu ifade eden Yücesan, “Bir ülkenin kendi ayakları üzerinde durabileceği bir kalkınmacı perspektif gelecek için bir siyaset olmalı. Üretimin ve yönetimin kolektif örgütlenmesini sağlayan bir toplum. Bunun zorunluluğunu en net şekilde salgında görmedik mi? Sağlık hizmeti nerede, nasıl verilecek? Tıbbi cihazları nasıl üreteceğiz, bu bilgiye çok ihtiyaç duymadık mı? Dolayısıyla, tekrar planlı bir ekonominin koşullarını düşünmek durumundayız” diye konuştu. Kalkınmacı, bilimden yana, üretimin planlanmasını hedefleyen taleple-

rin önemine vurgu yapan Yücesan, “Böyle bir gelecekte mühendisin yeri de emekten yana, toplumdaki yeri de emekten yana olmalıdır. Yurttaş olarak mühendislerin işine, sağlığına ve eğitimine sahip çıkacağına düşünüyorum.”

Yücesan, Odaların sendikalarla ortak, emekten yana bir mücadele programı geliştirmesi gerektiğini ifade ederek, sunumu şöyle tamamladı:

“Herkesin çok yalnız hissettiği bu dönemde, yarını birlikte kurabilmek

için örgütlenmenin tüm yolları zorlanmalı, geliştirilmelidir. Herkes bir an önce yan yana gelerek, bu memleketi aydınlık yarınlara çıkarmak istiyor. Mühendisler tarihsel miraslarına sahip çıkarak, aydınlık yarınları için mücadele devam etmelidir.”

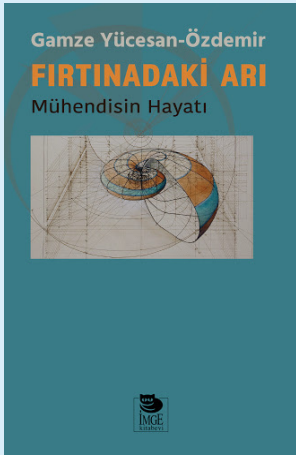
Söyleşinin ar-

dından düzenlenen çevrimiçi dinletiyeye Aslı Kurt Aydın ve Ali Fuat Aydın, türkülerle katıldı.

KİTAP TANITIMI : "Fırtınadaki Arı-Mühendisin Hayatı"

Derleyen : Elk. Elo. Müh. Mahir Ulutaş

Mühendislerle ilişkin saha çalışmalarına bir yenisi daha eklendi. TMMOB'un inisiyatifiyle gerçekleştirilen son saha çalışması "Fırtınadaki Arı-Mühendisin Hayatı" adı altında yayımlandı. Mesleğin uygulanışı ve mühendislerin kendi mesleklerine dair öz-algılarını ve bunlardaki değişimin kaydını tutan eser, 1978 tarihli Ali Artun'a ait "Fordizmin ve Mühendisin Dönüşümü" ve 1998 tarihli Ahmet Haşim Köse ve Ahmet Öncü imzalı "Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik" başlıklı çalışmalarını teorik bir perspektifle değerlendiriyor.

Yazar temel amacını, "(g)ündemi işgal eden kuramlara karşı sınıfsal olanı, geçici olana inat emekçilerin dünyasında her daim bulunanı savunmak ve mühendis deneyimlerini de böyle ele almak" şeklinde tanımlayarak başladığı çalışmada, mühendislerin hızla emek-gücünü satanların saflarına katıldığı ve sınıfsal eşitsizliklerin her geçen gün arttığı bir dünyada "tarihsel materyalizmin açıklayıcı gücünde ve sunduğu olanaklarda her zamankinden daha fazla ısrarcı olunması gerektiğini" savunuyor.

"Mühendisin üretimdeki konumu göreceli artı-değeri artırmak ve 'sermayenin emek üzerinde gerçek boyunduruğu'nu sağlamak mıdır?", "Mühendis emeği üretim noktasında sermayeye mi kolektif emeğe mi dahildir?", "Mühendis emeği üretken emek midir?", "Mühendis emeği gayri maddi emek midir ve mühendis genel zekânın parçası mıdır?", "Mühendis bilim ve teknolojinin bilgisine sahip olarak toplumda söz sahibi ve ilerici bir güç müdür?", "Mühendis araçsal aklın taşıyıcısı mıdır?" gibi can alıcı sorulara verilen cevaplarla günümüz mühendisini konumlandıran çalışma, Marksist teorinin, parçalı-eklektik sosyolojik görüşler ve post-modernist ya da post-Marksist teorilerle ayırım çizgilerini netleştirerek sağlam bir teorik çerçeve sunuyor.

"Giriş" bölümünde ve "Mühendise Işık Tutmak" isimli ilk kısımda genel teorik çerçevenin oluşturulduğu kitapta, takip eden her bölümde, mühendis emek piyasasında, fabrikada, kentte ve nihayetinde toplumsal ve siyasal hayatta olanca zenginliği ve karmaşıklığı içinde sunularak ve saha çalışmaları esnasında görüşülen mühendislerin kendi ağzından aktarımlarla zenginleşerek, deyim yerindeyse günümüz mühendisinin çelişkili birliği çok sarsıcı bir şekilde aktarılıyor. Bu kadar kapsamlı bir çalışmayı kısa bir tanıtım yazısında değerlendirmek mümkün olmamakla birlikte, vurgulanmaya değer bulduğum temel bir sonucu aktarmak istiyorum:

1930'lu yılların ulusal 'kalkınma kurmayları' olan ve 1960-70'li yılların ithal ikameci sanayileşme politikaları için kilit konumunu sürdüren mühendis, 80'li yıllarla birlikte dünyadaki dönüşümlere paralel bir şekilde ülkemizde de yaşanan neoliberal yeniden yapılanma programlarının ulusal sanayilerde sebep olduğu büyük yıkımın da ana "muhatapları" arasında olmuştur.

Mühendislik bir yandan kapitalizmin genel eğilimine uygun bir şekilde proleterleşme eğilimine maruz kalırken ve bugün özellikle genç mühendislerin büyük çoğunluğu işsizlik ve güvencesizlik kısıncasında çok düşük ücretlerle ve hatta meslek dışı işlerde çalışmak zorunda bırakılıyor. Emperyalist bağımlılık zinciri içinde bir ülke olarak Türkiye'de mühendisler eğitimini aldıkları mesleği icra etme olanağından da her geçen gün artan bir şekilde mahrum kalıyorlar ve emperyalist merkezlerde tasarlanan ya da inşa edilen ürünlerin montajcısı, denetleyicisi ya da uygulayıcısına dönüşüyorlar. Mühendisin çelişkili birliğini oluşturan ana unsurların proleterleşme ve mesleksizleşme olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu dönüşümün mühendisler, meslek ve Odaları üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını gösteren bu değerli bir çalışma, okunmayı ve tartışılmayı hak ediyor.